

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”**

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“КОНФЛІКТОЛОГІЯ”

Харків
2012

Електронна копія

ПРОГРАМА

НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “КОНФЛІКТОЛОГІЯ”

(галузі знань: 0304 “Право”,
0302 “Міжнародні відносини”;
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”;
напрями підготовки:
6.030401 “Правознавство”,
6.030202 “Міжнародне право”)

для студентів III курсу

*Затверджено вченою радою університету
(протокол № 2 від 16.10.2012 р.)*

Програма навчальної дисципліни “Конфліктологія” (галузі знань: 0304 “Право”, 0302 “Міжнародні відносини”; освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”; напрями підготовки: 6.030401 “Правознавство”, 6.030202 “Міжнародне право”) для студентів III курсу / уклад.: М. П. Требін, Л. М. Герасіна. – Х. : Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2012. – 11 с.

У к л а д а ч і: М. П. Требін,
Л. М. Герасіна

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 8 від 17.10.2012 р.)*

ВСТУП

“Конфліктологія” є вибірковою навчальною дисципліною циклу гуманітарної і соціально-економічної підготовки студентів університету. Конфліктологія як соціокультурна наука вивчає сутність, причини, форми, динаміку соціальних конфліктів та шляхи їх розв’язання і попередження, тому вона так чи інакше торкається предметних проблем юридичної науки і практики, які з точки зору правового підходу вивчають юридичні конфлікти. З юридичною наукою конфліктологію споріднює методологічний і гносеологічний апарат (наприклад, методи функціонального, біхевіористичного підходу, категорії та поняття “девіація”, “насильство”, “зіткнення”, “арбітраж”, “третейський суд” тощо). Отже, на рівні міждисциплінарного синтезу та методологічної єдності наукових підходів вбачається досить виправданим і актуальним збагатити навчальну підготовку студентів-юристів знаннями, вміннями та навичками, які передбачає дисципліна “Конфліктологія”. Як майбутні фахівці різних галузей та інститутів державного управління, у тому числі силових структур, як відповідальні державні, а можливо, й політичні діячі, як особи, що несуть і зберігають букву Закону в усіх сферах соціального і приватного життя громадян, юристи мають знати сутність і природу конфліктів та ефективні технології й механізми щодо їх запобігання і розв’язання.

Мета вивчення “Конфліктології” – розширення та збагачення знань студентів про конфлікти в цілому з усіма їх базовими ознаками, елементами та принципами розвитку. В умовах сучасних колізій “Конфліктологія” сприяє формуванню культури розв’язання конфліктів у всіх сферах буття, у тому числі й у сфері законодавства, дає можливість усвідомити важливість професії юриста в контексті конфліктогенності світу, що постійно збільшується.

У результаті вивчення конфліктології студенти повинні

знати:

- сутність, природу, витоки та рушійні сили конфліктів;
- різноманітні типи та сфери конфліктів, особливості форм їх втілення;

- специфіку юридичних конфліктів, їх різноманітність та основні типи, юридичні аспекти інших соціальних конфліктів;
- динаміку розвитку та завершення конфлікту, особливості його суб'єктів у всьому різноманітті конфліктних ролей;

уміти:

- здійснювати аналіз конфліктних ситуацій, об'єктивних і суб'єктивних чинників конфлікту;
- грамотно використовувати Конституцію та закони України у розв'язанні відповідних юридичних конфліктів;
- виявляти причини та умови, що сприяли виникненню тих чи інших правопорушень, які за природою своєю є цивільно-правовим чи кримінально-правовим конфліктом;
- моделювати інваріантні шляхи розвитку конфлікту з метою запобігання насильству та ескалації боротьби й пошуку оптимальних механізмів його врегулювання;
- володіти методикою соціально-правового прогнозу щодо попередження можливих конфліктних ситуацій;
- застосовувати відповідні нормативні, політичні, етичні та інші соціальні механізми, засоби та процедури для розв'язання конфліктів у професійній (юридичній), правовій, політичній, етнонаціональній, культурно-духовній, сімейно-побутовій, трудовій та інших сферах.

З М І С Т

1. Конфліктологія як наука

Предмет та об'єкт конфліктології як самостійної наукової дисципліни. Основні категорії та закономірності науки про конфлікти. Методи (загальні й спеціальні), принципи і підходи в дослідженні конфліктів. Функції конфліктології. Місце та роль конфліктології в системі соціальних наук.

2. Становлення і розвиток проблем конфлікту в соціальній науці

Генезис ідей конфлікту в стародавній традиції Сходу та Античності (міфологія, Конфуцій, Геракліт, Платон, Аристотель). Конфліктологічний дискурс Т. Гоббса та Дж. Локка. Радикальна конфліктологічна теорія марксизму. Соціопсихологічні теорії конфлікту (від О. Конта, Г. Спенсера, Л. Гумпловича до З. Фрейда). Розвиток конфліктологічної доктрини у другій половині ХХ ст.: теоретична опозиція структурного функціоналізму (Т. Парсонс) і неомарксистського діалектичного підходу до конфліктів. Соціологічні концепції конфлікту М. Вебера, Е. Дюркгейма, Г. Зиммеля, Л. Козера, Р. Мертона, Р. Мілса, Дж. Рекса, Н. Смелзера та ін. Діалектична конфліктологія Р. Дарендорфа. Інтерпретації проблем конфлікту в символічному інтеракціонізмі (К. Боулдінг). Ідеї соціальної конфліктності П. Бурд'є, Е. Гідденса, А. Турена тощо.

3. Конфлікт як соціальне явище

Конфлікт як соціальний феномен, його сутність, природа, імманентні ознаки та риси; діалектичне співвідношення протиріччя та конфлікту. Структура конфлікту: предмет і об'єкт, суб'єкти конфліктної взаємодії, інформаційні моделі конфлікту, мікро- і макросередовище конфліктної ситуації. Масштаб і межі конфлікту. Характеристика конфліктної ситуації (в суспільстві, групі, між індивідами, всередині особистості).

Соціальні функції конфліктів. Класифікації соціальних конфліктів за різними критеріями. Типології конфліктів за сферами життєдіяльності соціуму. Суспільна криза і соціальна катастрофа. Реальний, латентний, “помилковий” та імітований конфлікти.

4. Детермінація конфлікту

Суперечності й антагонізми – основне джерело конфліктності в суспільстві. Джерела конфліктів у соціумі: на рівні суспільних відносин (соціальна нерівність і соціальна мобільність) та особистісної взаємодії (влада, багатство, престиж, гідність). Рушійні сили конфліктної взаємодії: потреби, інтереси, цінності та норми. Об’єктивні фактори та суб’єктивні причини соціальної конфліктності. Раціональна та ірраціональна мотивація конфліктуючих.

5. Суб’єктивна складова соціального конфлікту

Структура суб’єктивного фактора конфлікту. Поняття конфліктуючої сторони, її масштаб і потенціал. Суб’єктивні цілі та прагнення сторін конфлікту, їх суб’єктивовані установки. Ірраціональні прояви у конфлікті. Характеристика суб’єктів – потенційних учасників конфліктної протидії; статуси і ранги сторін-опонентів. Суб’єктивно-психологічні риси і “типи” конфліктантів. Специфіка конфліктної свідомості. Соціальні “ролі” учасників конфлікту.

6. Динаміка конфлікту

Соціальна напруженість; її показники та етапи розвитку. Стадії (фази) динаміки подій у конфлікті. Передконфліктна ситуація; її сутність. Фаза реального (відкритого) конфлікту: конфліктний інцидент, розгортання протиборства, ескалація та “генералізація” конфлікту. Реверсія у конфлікті, умови послаблення боротьби. Завершення конфлікту: основні форми, способи та чинники. Шляхи виходу з конфлікту. Післяконфліктна стадія розвитку відносин: події, синдроми тощо. Конфліктна

поведінка учасників протиборства: різновиди, стратегії (конфронтація, співробітництво, компроміс, ухилення, пристосування), тактики.

7. Види соціальних конфліктів

Витоки багатоманітності соціальної конфліктності. Економічний конфлікт. Політичний конфлікт. Конфлікти культурно-мистецької сфери. Релігійний конфлікт. Міжетнічні конфлікти. Конфлікти у сфері моралі. Соціально-професійний конфлікт. Трудовий конфлікт. Сімейно-побутовий конфлікт. Глобальні конфлікти цивілізації.

8. Предмет юридичної конфліктології

Взаємозалежність права і соціальної конфліктності: історичні, соціально-правові та антропологічні аспекти. Об'єктивні та суб'єктивні чинники соціально-правової конфліктності. Становлення юридичної конфліктології як нової наукової дисципліни, її місце в системі галузей правознавства. Доктринальний зв'язок юридичної конфліктології з науками соціального циклу. Предметний зміст, методи і функції юридичної конфліктології, формування її основних категорій та закономірностей. Конфліктогенні чинники у змісті сучасних правовідносин: зіткнення інтересів і потреб, правових цінностей та норм у механізмі детермінації правових конфліктів. Юридична колізія як джерело й об'єктивний чинник виникнення конфліктних ситуацій в праві, різновиди юридичних колізій. Конфліктогенність колізій правотворчості, правозастосування і повноважень. Правові спори, претензії сторін, процесуальне “змагання”, юридична дилема і фікція, спірний юридичний факт, правопорушення (делікт), злочин, юридична відповідальність тощо як онтологічне підґрунтя спричинення правового конфлікту.

9. Правовий конфлікт

Сутність, природа і специфічні риси правового конфлікту; характеристика його структури – предмета, об'єкта, суб'єктів тощо. Основні та специфічні функції правових конфліктів. Класифікації правових конфліктів. Співвідношення правового й юридичного конфлікту. “Чистий”, змішаний, латентний, “помилковий” та імітований правовий конфлікт. Конфліктуючі сторони – головні суб'єкти правової суперечки; мобілізація їх ресурсів; суб'єктивні конфліктні настанови учасників юридичного протистояння. Правові опоненти, їх статуси і функціональні “ролі” у конфлікті правовідносин; проблема вибору правової чи неправової позиції фізичними і юридичними особами. Особливості динаміки юридичного конфлікту: фази розвитку подій в юридичному конфлікті – латентна, демонстраційна, агресивна, завершення; їх оцінка. Проблема насильства та агресії в юридичному конфлікті. Конфліктні стереотипи серед різновидів правової поведінки. Вірогідні версії закінчення соціально-правових і “чисто” юридичних конфліктів.

10. Різновиди конфліктів у сфері правовідносин

Юридичні конфлікти різних сфер правозастосування і нормотворчості. Типологія юридичних конфліктів залежно від природи норми права (уповноваження, зобов'язання, заборони). Когнітивний правовий конфлікт. Юридичні конфлікти галузей публічного права: особливості та соціально-політична зумовленість. Державно-правовий та політико-правовий конфлікт. Конституційно-правовий конфлікт. Адміністративно-правовий конфлікт. Міжнародно-правовий конфлікт. Кримінально-правовий конфлікт. Конфліктні ситуації в галузях приватних правовідносин: специфіка і чинники. Цивільно-правові конфлікти. Юридизація сімейно-побутових конфліктів. Господарсько-правовий конфлікт. Правові конфлікти в організації – трудовий, корпоративний, організаційно-управлінський. Проблеми конфліктності процесуальних відносин у юридичній практиці.

11. Управління конфліктом: шляхи, засоби та механізми

Стратегія управління конфліктною ситуацією: принципи, етапи і способи впливу. Основні шляхи виходу з конфлікту (мирні та силові); врегулювання та розв'язання конфліктів – методи і технології. Переговори як засіб урегулювання соціальних конфліктів. Конфліктний медіаторинг (офіційно-правове і неофіційне посередництво): сутність, зміст, етапи, статус офіційних медіаторів. Попередження конфліктів як соціальна технологія. Методи прогнозування та профілактики конфліктності у соціальних відносинах. Специфіка врегулювання правових конфліктів. Правові інститути та механізми розв'язання правових і юридичних конфліктів: інститут судочинства; розподіл влад і повноважень; конституційні та парламентські процедури; адміністративні процедури тощо. Юридичний консенсус і компроміс як чинники запобігання та врегулювання конфліктних ситуацій в праві. Неюридичний арбітраж, його роль у попередженні правових конфліктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права / Ю. Г. Барабаш. – Х.: Право, 2008. – 220 с.

Герасіна Л. М. Проблеми правової конфліктології: феноменологічний, гносеологічний та праксеологічний аналіз / Л. М. Герасіна, М. І. Панов. – Х.: Право, 2004. – 112 с.

Герасіна Л. М. Конфліктологія: навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін. – Х.: Право, 2012. – 128 с.

Конфліктологія: підруч. для студ. ВНЗ юрид. спец. / за ред. Л. М. Герасіної та М. І. Панова. – Х.: Право, 2002. – 256 с.

Пірен М. І. Основи конфліктології: навч. посіб. / М. І. Пірен. – К., 1997. – 210 с.

Пірен М. І. Конфлікт і управлінські ролі: соціо-психологічний аналіз: навч.-практ. посіб. / М. І. Пірен. – К.: УАДУ, 2000. – 200 с.

Словник-довідник термінів з конфліктології / за ред. М. І. Пірен, Г. В. Ложкіна. – К.-Чернівці: Чернів. держ. ун-т ім. Ю. Федьковича, 1995. – 318 с.

Словник термінів з правової конфліктології: наук.-довідк. вид. / за ред. Ю. П. Битяка, Л. М. Герасіної, М. І. Пано-ва. – Х.: Одиссей, 2006. – 208 с.

Яремчук С. С. Сучасні теорії в конфліктології: навч. посіб. / С. С. Яремчук. – Чернівці: Рута, 2008. – 72 с.

Навчальне видання

Електронна копія

ПРОГРАМА

НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“КОНФЛІКТОЛОГІЯ”

(галузі знань: 0304 “Право”,
0302 “Міжнародні відносини”;
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”;
напрями підготовки:
6.030401 “Правознавство”,
6.030202 “Міжнародне право”)

для студентів III курсу

У к л а д а ч і: ТРЕБІН Михайло Петрович,
ГЕРАСІНА Людмила Миколаївна

Відповідальний за випуск *М. П. Требін*

Редактор *Л. М. Рибалко*
Комп’ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

План 2012

Підп. до друку 12.11.2012. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 0,67. Облік.-вид. арк. 0,3. Вид. № 210.
Тираж 100 прим. Зам. № 4521. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.